

พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก ๑๖

ผศ. ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์
เรียบเรียง

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

จัดพิมพ์

กุมภาพันธ์ 2559

พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก

ผศ. ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์
เรียบเรียง

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
จัดพิมพ์
กุมภาพันธ์ 2559

ชื่อหนังสือ พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก
 ผู้เรียบเรียง ผศ.ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์
 ชื่อชุด พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก
 พิมพ์ครั้งที่ พิมพ์ครั้งที่ 4
 ปีที่พิมพ์ กุมภาพันธ์ 2559
 จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม
 ผู้จัดพิมพ์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
 ผู้ถ่ายภาพ รังสิต ทองสมัคร์
 รศ.ดร.กฤษณะเดช เจริญสุธาสินี
 สถานที่พิมพ์ โรงพิมพ์ ไทม์ พรินต์
 351/127 หมู่ที่ 5 ตำบลปากพูน อำเภอเมือง
 จังหวัดนครศรีธรรมราช
 โทรศัพท์ 0 7531 1681-2
 โทรสาร 0 7531 1679
 ผู้พิมพ์โฆษณา นางวิภา พู

(สำหรับห้องสมุด)

294.3135 ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์
 ฉ114พ พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก. พิมพ์ครั้งที่ 4. นครศรีธรรมราช
 2559 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2559.
 76 หน้า : ภาพประกอบ : (พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก)
 1. พระบรมธาตุ 2. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร 3. ปุชนิยสถาน.

(1) ชื่อเรื่อง

เลขห้อง.....

294.3135

เลขหมู่.....

ฉ 292 พ

เลขทะเบียน.....

084935

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111012958961

คำนำ

(พิมพ์ครั้งที่ 4)

การเป็นที่พึ่ง และช่วยชี้นำสังคมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นบทบาทหน้าที่สำคัญและโดดเด่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช สืบมา ตั้งแต่เมื่อครั้งยังเป็นวิทยาลัยครู จวบจนปัจจุบัน

โดยเฉพาะปี 2559 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้ยกบทบาทหน้าที่นี้ขึ้นเป็น นโยบายสำคัญ คือ ทำนุบำรุงสืบสาน ถวายทอด คุณค่า ความสำนึก ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ของชาติ และสามารถสร้างสรรค์พัฒนา องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมสู่สากล

มีปณิธาน เข้มมั่ง และจุดเน้นของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อพัฒนาภารกิจ ด้านการวิจัย ศิลปวัฒนธรรม และบริการทางวิชาการ ให้สามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และ ประชาคมอาเซียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในโอกาสสำคัญ วันราชภัฏ ประจำปี 2559 วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2559 เป็นวันที่ระลึกที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร์ รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม พระราชทานนาม “ราชภัฏ” เพื่อใช้แทนชื่อ “วิทยาลัยครู” เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2535 เป็นต้นมา

ในโอกาสสำคัญอีกโอกาสหนึ่งคือ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร จะพาคณะอาจารย์และ นักศึกษา หลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 58 รวมประมาณ 320 คน เดินทางมาทัศนศึกษา ดูนานที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ในวันที่ 26 เมษายน 2559 ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ตระหนักดีว่า พระบรมธาตุ สู่มรดก โลก จะเป็นเอกสารสำคัญที่เอื้ออำนวยให้ ภารกิจสำคัญดังกล่าว สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย และนำพาให้ นโยบายสำคัญ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ส่งผลต่อชุมชน และสังคมอย่างเป็นรูปธรรม สมตามปรัชญา ปณิธาน และอัตลักษณ์ ของสถาบันที่ว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นสถาบัน อุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคุณภาพ คุณธรรม และสร้างสรรค์สังคม

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช จึงจัดพิมพ์พระบรมธาตุสู่มรดกโลก เป็นครั้งที่ 4 เพื่อโอกาสสำคัญนี้โดยเฉพาะ ด้วยกุศลเจตนา ดังกล่าวข้างต้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารนี้ จะก่อให้เกิดคุณูปการอย่างสมบูรณ์ สมดังกุศลเจตนาทุกประการ

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

พระพุทธสีหิงค์ มิ่งมหาชัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช

คำนำ

(พิมพ์ครั้งที่ 3)

การเป็นที่พึง และช่วยชี้นำสังคมด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นบทบาทหน้าที่สำคัญและโดดเด่น ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช สืบมา ตั้งแต่เมื่อครั้งยังเป็นวิทยาลัยครู จวบจนปัจจุบัน

โดยเฉพาะปี 2555 – 2558 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้ยกบทบาทหน้าที่นี้ ขึ้นเป็นนโยบายสำคัญ คือ ทำนุบำรุงสืบสาน ถ่ายทอด คุณค่า ความสำนึก ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ของชาติ และสามารถสร้างสรรค์พัฒนา องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมสู่สากล

ในโอกาสสำคัญ ที่คณะสงฆ์จังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช จัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ เพื่อร่วมกันพัฒนา ส่งเสริม สืบสาน พระพุทธศาสนา ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ในเดือนกันยายน 2558 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ตระหนักดีว่า พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก จะเป็นเอกสารสำคัญที่เอื้ออำนวยให้ การประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย และนำพาให้นโยบายสำคัญ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ส่งผลต่อชุมชน และสังคมอย่างเป็นรูปธรรม สมตามปรัชญา ปณิธาน และอัตลักษณ์ ของสถาบันที่ว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคุณภาพ คุณธรรม และสร้างสรรค์สังคม

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช จึงจัดพิมพ์พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก เป็นครั้งที่ 3 เพื่อการนี้โดยเฉพาะ ด้วยกุศลเจตนา ดังกล่าวข้างต้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารนี้จะก่อให้เกิดคุณูปการอย่างสมบูรณ์ สมดังกุศลเจตนาทุกประการ

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

คำนำ

(พิมพ์ครั้งที่ 2)

จากแฟ้มประวัติภารกิจด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช พบว่าสถาบันการศึกษาแห่งนี้ ได้ดำเนินกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็น ภารกิจหลักมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2514 มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ เป็นประโยชน์ เป็นที่พึง และช่วย ชี้นำสังคม ด้านศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตลอดมากระทั่งปัจจุบัน

กล่าวเฉพาะเรื่องการนำเสนอพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นบัญชีมรดกโลก (พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้รับความไว้วางใจจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ดำเนินการ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ในหน้าที่สำคัญ ๆ มาตั้งแต่ปี 2552 ซึ่งเป็นคำสั่งแรก (คำสั่งที่ 904/2552 สั่ง ณ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2552 นายภาณุ อุทัยรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็น ผู้ลงนาม) ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่งตั้งคณะทำงาน โครงการนำเสนอพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นบัญชี มรดกโลก คำสั่งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นประธานคณะทำงาน หลังจากนั้น จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ออกประกาศสำคัญอีกหลายฉบับ เช่น ประกาศจังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่องให้มีคณะกรรมการ นำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช (พระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช) ขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก ประกาศ ณ วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2555 นายวิโรจน์ จิวะรังสรรค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นผู้ลงนาม และประกาศจังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการ ในการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช (พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช) เพื่อขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก ปี 2557 ประกาศ ณ วันที่ 6 มกราคม 2557 นายอภิรักษ์ ชื่อธานุวงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นผู้ลงนาม

ประกาศจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งสองฉบับดังกล่าว มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้รับความไว้วางใจให้เป็น กรรมการและเลขานุการ ในคณะกรรมการอำนวยการ เป็นประธาน กรรมการ และกรรมการและเลขานุการ ใน คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ เป็นประธานกรรมการ และ กรรมการและเลขานุการ ใน คณะกรรมการฝ่ายแปลเอกสาร เป็น ประธานกรรมการ และกรรมการ และเลขานุการ ในคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ เป็นกรรมการอำนวยการ เป็นประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ กรรมการและเลขานุการ ในคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ ตามลำดับ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ตระหนักในความสำคัญ และคุณค่าของการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งได้รับความไว้วางใจนั้น จึงยกภารกิจนี้เป็นนโยบายสำคัญ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ปี 2555 - 2558 ตามนโยบายข้อ 4 ทำนุบำรุง สืบสาน ถวายทอดคุณค่า ความสำนึก ความภาคภูมิใจ ในวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ของชาติ และสามารถสร้างสรรค์พัฒนาองค์ความรู้ทาง วัฒนธรรมสู่สากล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้ประกอบภารกิจตามนโยบาย อย่าง มุ่งมั่นในหลายกรณี โดยเฉพาะเรื่อง มรดกโลก ได้แก่ การประชุมสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ และนานาชาติ เพื่อนำผลการสัมมนาไปเรียบเรียงเป็นเอกสารฉบับสมบูรณ์ นำเสนอวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการเข้าสู่บัญชีมรดกโลก การศึกษาค้นคว้า การจัดพิมพ์ เอกสารทางวิชาการ เผยแพร่เป็นหลักฐานประจักษ์พยานว่า พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มี คุณค่าและความสำคัญ ต้องตามเกณฑ์มาตรฐานของความเป็นมรดกโลก ฯลฯ ดังเช่น

เอกสารเรื่อง ผ้าพระบฏพระราชทาน ปัจจัยและสื่อส่งเสริมสืบสานประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เมืองนครศรีธรรมราช เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีประเพณีที่มีชีวิต สืบทอดกันมายาวนานเกือบพันปี มีความสำคัญ และคุณค่าต้องตามเกณฑ์มาตรฐาน ของความเป็น มรดกโลกเกณฑ์หนึ่ง (เกณฑ์ข้อ 6)

เอกสารเรื่อง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช มรดกธรรม นำสู่มรดกโลก ภาพลักษณ์จากรวรรณกรรม เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า โบราณสถานแห่งนี้มีความสำคัญ และ คุณค่าต้องตามเกณฑ์มาตรฐาน ของความเป็นมรดกโลก เกณฑ์หนึ่ง (เกณฑ์ข้อ 6) เป็นต้น

เอกสารเรื่อง พระบรมธาตุสู่มรดกโลก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ ผู้ดูแลหลัก ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ในโครงการสำคัญเรื่อง “มรดกโลก” เป็นผู้ศึกษาค้นคว้า เรียบเรียง และตีพิมพ์เผยแพร่ ครั้งแรก เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการประชุมวิชาการ และนำเสนอ ผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ราชภัฏวิจัยครั้งที่ 3 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เมื่อ 20 - 22 พฤษภาคม 2558

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ตระหนักในนโยบายและเป้าหมาย
ของสภามหาวิทยาลัย นโยบายพิเศษในโอกาสสำคัญของมหาวิทยาลัย และคุณค่าแห่งผลงานทาง
วิชาการเรื่องนี้ ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ จึงได้จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ เป็นครั้งที่ 2
เนื่องในโอกาสพิเศษและเป็นศิริมงคลยิ่งคือ เพื่อถวายราชสักการะ และเทิดพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคลสมัย ที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมายุ
ครบ 83 พรรษา ในวันที่ 12 สิงหาคม 2558

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า พระบรมธาตุสุ่มรดกโลก จะเป็นเอกสารที่อำนวยประโยชน์ ต่อผู้สนใจศึกษา
คุณค่าสำคัญของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตามเกณฑ์มาตรฐานของมรดกโลก วงการ
ศิลปวัฒนธรรม และการเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้อง สมตามเจตนา และมั่นใจว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์ จากผู้รู้ และกัลยาณมิตรช่วยชี้แนะ ให้ถูกต้องสมบูรณ์ และสมค่ายิ่งขึ้น

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

คำนำ

“วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร” เป็นปูชนียสถานสำคัญของประเทศ ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอายุการสร้างมากกว่า 800 ปี เป็นที่รู้จักกว้างขวาง มิเพียงแต่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ภาคใต้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศไทย และพุทธศาสนิกชนในประเทศใกล้เคียงโดยเฉพาะในประเทศมาเลเซีย และประเทศสิงคโปร์ ที่มักจะมาสักการบูชา เป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนสามถึงเดือนหก

วัดนี้นอกจากจะมีพระพุทธรูปสำคัญและวิหารอันใหญ่อันรามแล้ว “องค์พระบรมธาตุเจดีย์” ก็คือมรดกพุทธศิลป์ที่มีประวัติการสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของมนุษยชาติ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างยิ่งใหญ่หลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติทางศาสนา มิติทางวัฒนธรรม มิติทางสถาปัตยกรรม และมิติทางประวัติศาสตร์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงพัฒนาการทางความเชื่อ ความคิด และภูมิปัญญาของผู้คนในอดีต ที่มีคุณค่าเพียงพอที่จะนำไปสู่ความเป็น “มรดกโลก” ได้ หนังสือนี้จึงได้นำเสนอเรื่องราวของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เพื่อเป็นคู่มือแนะนำพระบรมธาตุโดยสังเขป

ผศ. ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์

สารบัญ

ภาคที่ 1 บทนำ	5
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	7
ภาคที่ 2 อดีตแห่งดินแดนภาคใต้	13
2.1 ดินแดนภาคใต้ในอดีตกาล	15
2.2 ความเชื่อและศาสนาในดินแดนภาคใต้	17
2.3 ปฐมบทพระพุทธศาสนาในดินแดนภาคใต้	19
2.4 ศรีวิชัยล่มสลาย นครศรีธรรมราชกำเนิด	21
2.5 ลัทธิเถรวาทลังกาวงศ์บนดินแดนภาคใต้	23
ภาคที่ 3 พระบรมธาตุ : ธงธรรมแห่งภาคใต้	25
3.1 พระบรมธาตุเจดีย์	27
3.2 รูปแบบสถาปัตยกรรม	29
3.3 พระธาตุยอดทองคำ	31
3.4 ต้นโพธิ์	33
3.5 พระพุทธรูปสำคัญ	35
ภาคที่ 4 คุณค่าที่โดดเด่น	37
4.1 ต้นแบบของเจดีย์ทรงระฆังคว่ำในสยามประเทศ	39
4.2 รหัสธรรมของพระธาตุเจดีย์	41
4.3 เครื่องพุทธบูชา	45
4.4 ผ้าขึ้นธาตุ	47
4.5 จตุคามรามเทพ	49
ภาคที่ 5 มรดกธรรม มรดกโลก	51
5.1 วิหารพระทรงม้า : มหาภิเนษกรรมณ์	53
5.2 วิหารธรรมศาลา : นาวาธรรมนำสู่พุทธภูมิ	55
5.3 วิหารโพธิลังกา : ภูมิปัญญาชาวบ้าน	57
5.4 เจดีย์พระปัญญา : ปรีศนาคนนคร	59
5.5 มรดกธรรม : นำสู่มรดกโลก	61

1 บทนำ

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

“วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร” เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิด “วรมหาวิหาร” ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองนครศรีธรรมราช (ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช) ในท้องที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่เดิมชื่อว่า “วัดบรมธาตุ” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดพระมหาธาตุ” ตามประกาศของแผนกสังฆการี กระทรวงธรรมการ เรื่องจัดระเบียบพระอารามหลวง ลงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2458 แม้เปลี่ยนชื่อมานานร่วมหนึ่งร้อยปี แต่ชาวเมืองส่วนใหญ่ยังคงเรียก “วัดพระบรมธาตุ” หรือ “วัดพระธาตุ” ตามสถูปเจดีย์ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ที่ฐานพระธาตุเจดีย์

ประวัติการสร้างปรากฏอยู่ในหลักฐาน “ตำนาน” ที่เรียบเรียงขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้แก่ตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชและตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ทั้งสองเล่มมีเนื้อหาคล้ายกับคัมภีร์ท้าววังสะของลังกา ผู้แต่งได้ผูกเรื่องราวของพระบรมธาตุไว้กับตำนานพระเขี้ยวแก้ว เนื้อหาในตำนานทั้งสองกล่าวตรงกันว่า พระเจ้าศรีธรรมมาโคกเป็นผู้สร้างพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นใน พ.ศ. 1719 ในคราวที่ย้ายเมืองมาตั้ง ณ หาดทรายแก้ว ซึ่งสันนิษฐานว่าเมื่อแรกสร้างคงจะมีเพียงองค์พระบรมธาตุเจดีย์ และวิหารโพธิ์ลังกาเท่านั้น ส่วนสิ่งก่อสร้างอื่นๆ เช่น วิหารเขียน วิหารพระทรงม้า วิหารธรรมศาลา และวิหารหลวง รวมทั้งกุฏิในเขตสังฆาวาส เพิ่งสร้างขึ้นในชั้นหลัง

โดยเหตุที่แต่เดิมวัดนี้มีฐานะเป็นศาสนสถานกลางของเมือง และไม่มีเขตสังฆวาสให้พระสงฆ์จำพรรษา จึงกำหนดให้พระสงฆ์ในวัดรายรอบมาทำหน้าที่ดูแลพระบรมธาตุเจดีย์ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะสงฆ์ขึ้นดูแล มีตำแหน่งเป็น “พระครู” โดยมีพระครูเหมเจตยานุรักษ์เป็นหัวหน้า และมีผู้ช่วยอีกสี่รูป คือ พระครูกาเดิม พระครูการาม พระครูกาแก้ว และพระครูกาชาติ มีหน้าที่ดูแลพระธาตุเจดีย์ร่วมกัน ครั้น พ.ศ.2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ อุปราชมณฑลปักษ์ใต้นิมนต์พระสงฆ์จากวัดเพชรจริกมาจำพรรษา และพระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร” เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2458 ต่อมากรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อ พ.ศ.2479

บรรดาเครื่องบูชาพระธาตุซึ่งพุทธศาสนิกชนผู้มีความศรัทธาได้นำมาถวาย รวมทั้งโบราณวัตถุซึ่งวัดเก็บรวบรวมและจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ สะท้อนให้เห็นบทบาทของพระอารามในด้านการเป็นคลังของข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีตลอดจนศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจนอาจกล่าวได้อย่างมั่นใจว่า วัดนี้ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในฐานะเป็นแหล่งรวบรวมหลักฐานและข้อมูลอันทรงคุณค่าในด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ภาคใต้ที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในปัจจุบันและอนาคตอย่างยิ่ง

หนึ่งในเครื่องพุทธบูชาในวิหารเขียน

“วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร” เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ทั้งในจังหวัดภาคใต้และรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย (ปัจจุบัน) รวมทั้งพุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วประเทศสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างทั้งหลายภายในเขตพระอาราม ล้วนเป็นประจักษ์พยานที่แสดงถึงความศรัทธาเลื่อมใส ที่สืบทอดต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนาน รูปแบบสถาปัตยกรรมและงานช่างศิลปกรรมล้วนประดิษฐ์ตกแต่งด้วยศรัทธา ปูนีลสถานและปูนีลวัตถุ ล้วนสะท้อนประวัติศาสตร์การเผยแผ่เข้ามาของพระพุทธศาสนาในดินแดนภาคใต้ และแสดงถึงความสัมพันธ์กับดินแดนอื่นๆที่เชื่อมโยงกันด้วยการรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาาร่วมกันและขยายแวงดวงแห่งความศรัทธาอย่างไพศาล จนพระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชได้กลายเป็นศาสนาประจำชาติไทยในวันนี้

หนึ่งในเครื่องพุทธบูชาในวิหารเขียน

2 อดีตแห่งดินแดนภาคใต้

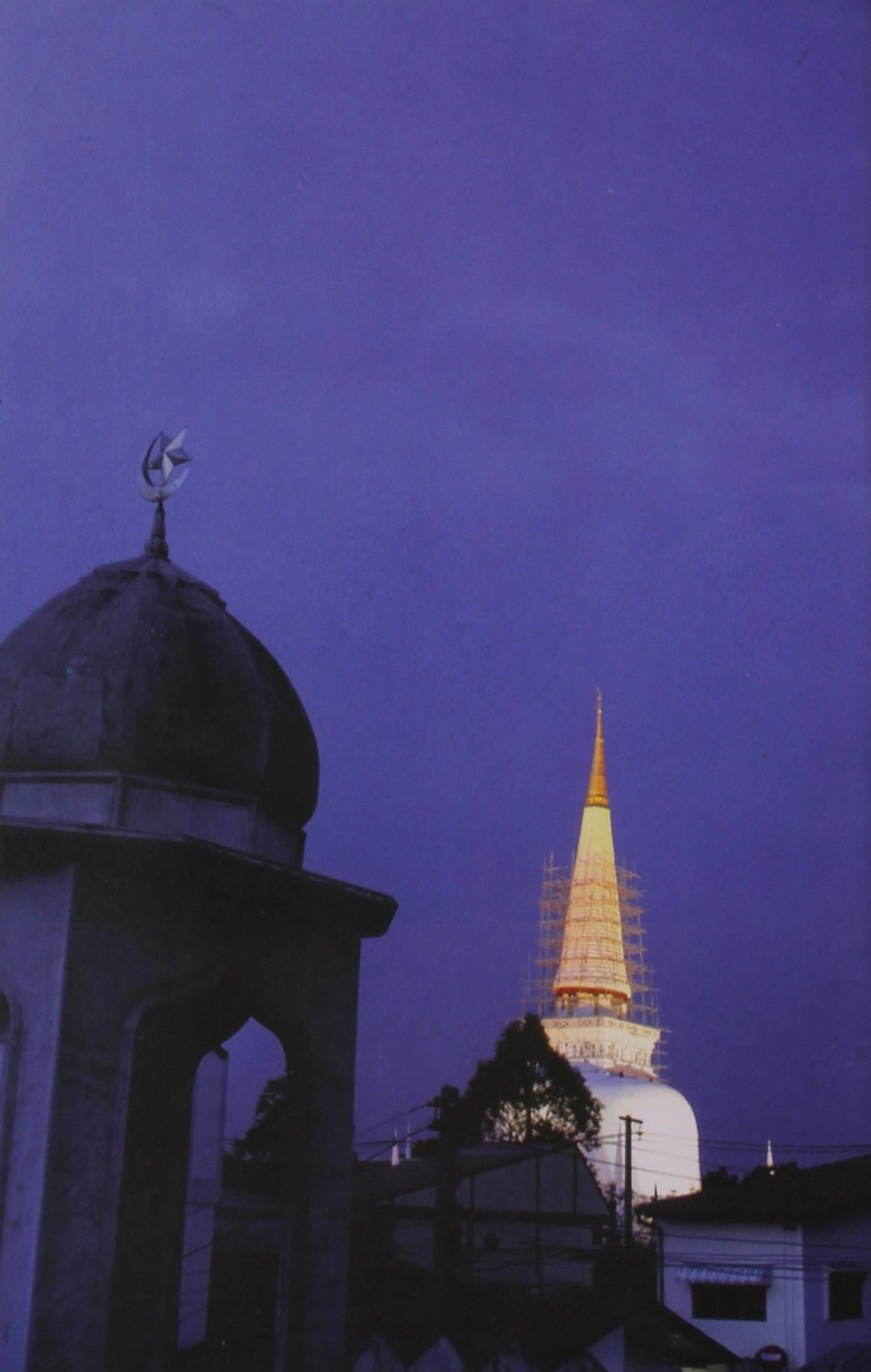

2.1 ดินแดนภาคใต้ในอดีตกาล

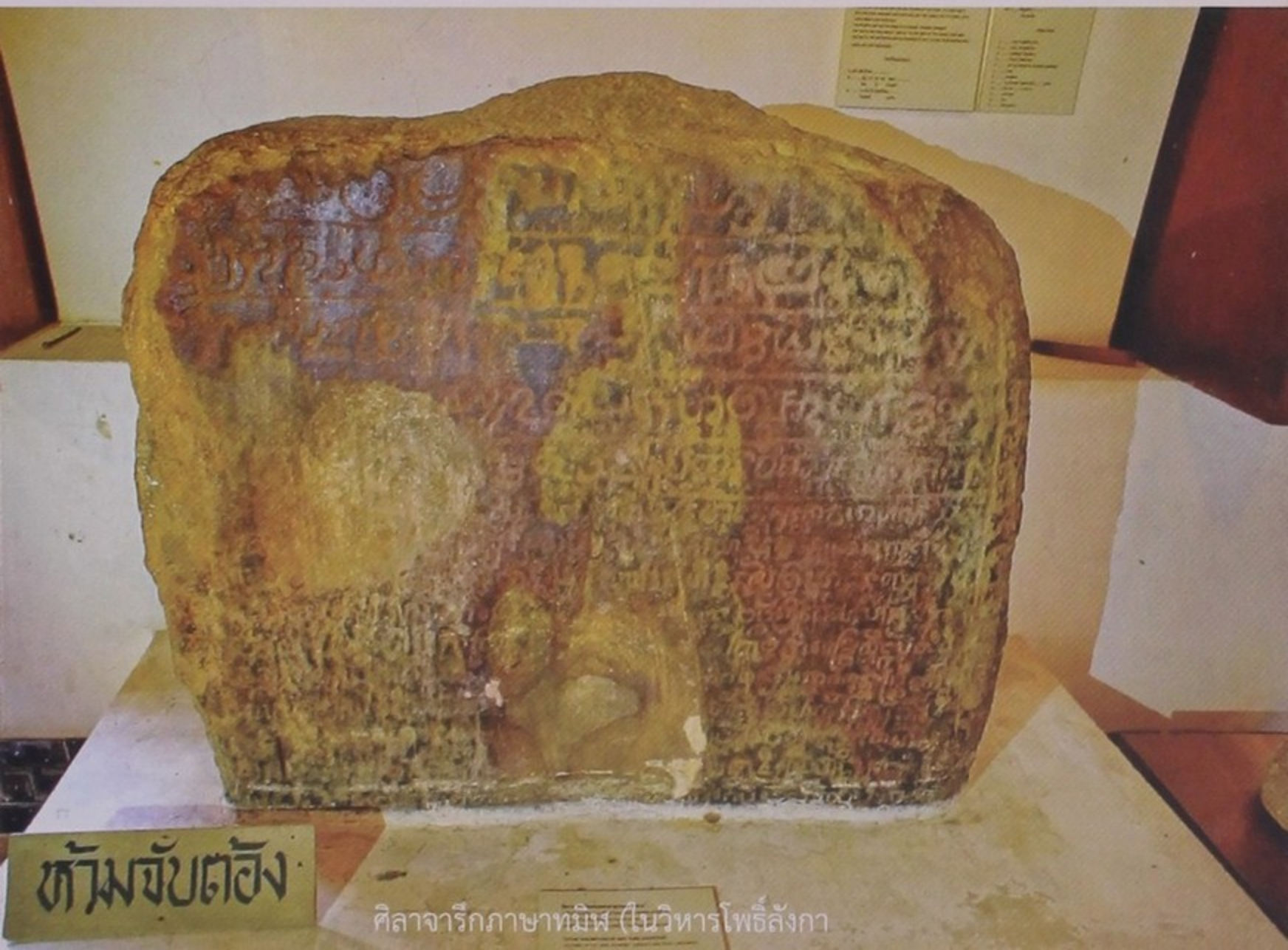
เมื่อ 2,500-3,00 ปีที่ผ่านมา ผู้คนในดินแดนภาคใต้ได้ตั้งถิ่นฐานตามถ้ำ แหล่งน้ำ และพื้นที่ราบริมภูเขา สร้างและพัฒนาในลักษณะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและภูมิประเทศ ทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ตั้งถิ่นฐานบริเวณตอนในของแผ่นดิน และตามบริเวณชายฝั่งทะเล จนกระทั่งสามารถรวมชุมชนใกล้เคียงขึ้นบ้านเมือง เริ่มติดต่อสัมพันธ์และรับวัฒนธรรมจากภายนอกที่เข้ามาโดยทางเรือ ทั้งชุมชนฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน ชนชาติที่ติดต่อสัมพันธ์ ได้แก่ อินเดีย จีน อาหรับ มอญ และเขมรเป็นต้น

พัฒนาการของความเจริญของชุมชนในภาคใต้อาจแบ่งได้เป็นสามระยะ คือระยะที่เป็นสถานีการค้า (Way station) ระยะที่เป็นเมืองท่า (Entrepot) และระยะที่เป็นนครรัฐ (State) ความเจริญของทั้งสามระยะล้วนเกิดจากการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าและการเผยแผ่ความเชื่อหรือศาสนากับชาติต่าง ๆ ข้างต้น โดยเฉพาะอินเดียซึ่งนำเอาวัฒนธรรมทางศาสนาและระบบการปกครองมาใช้ จนมีผลต่อความเจริญเติบโตของดินแดนภาคใต้มาจนถึงปัจจุบัน

2.2 ความเชื่อและศาสนาในดินแดนภาคใต้

ดินแดนภาคใต้ของประเทศไทยก่อนหน้าจะมีพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาจนสถิตสถาพรเช่นปัจจุบัน ผู้คนในดินแดนนี้เดิมนับถือธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นเดียวกับผู้คนใน “ดินแดนสุวรรณภูมิ” จนกระทั่งล่วงถึงพุทธศตวรรษที่ 4-6 (ภายหลังพระเจ้าอโศกมหาราชกระทำให้สังคายนาครั้งที่ 3 แล้วเสร็จ) จึงมีสมณทูตพุทธศาสนาอินเดียเผยแผ่เข้ามายัง “สุวรรณภูมิ” รวมทั้งดินแดนภาคใต้ของประเทศไทย พร้อม ๆ กับศาสนาพราหมณ์ โดยทยอยเข้ามาเป็นระลอก จนถึงพุทธศตวรรษที่ 18 พระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทลังกาวงศ์จึงเข้ามาสถิตมั่นอยู่ทั่วประเทศ รวมทั้ง “นครศรีธรรมราช” โดยมีพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชแห่งราชวงศ์ปทุมวงศ์เป็นองค์อุปถัมภ์ที่สำคัญ จนเผยแผ่ไปทั่วราชอาณาจักรในเวลาต่อมา

ทับมขบตัง

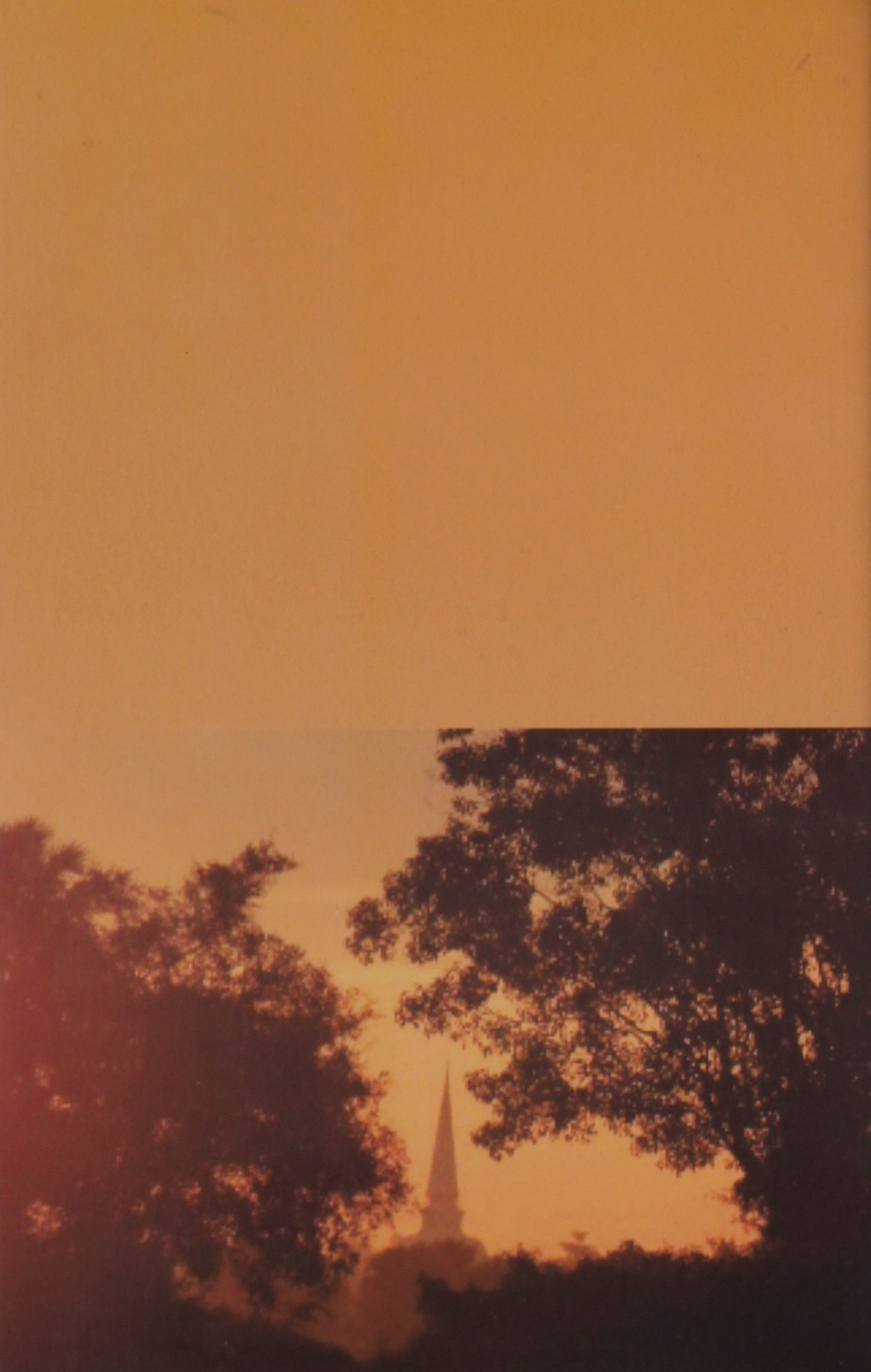

2.3 ปฐมบทพระพุทธศาสนาในดินแดนภาคใต้

นับแต่พุทธศตวรรษที่ 4-6 พระพุทธศาสนาเริ่มเป็นที่รู้จักและศรัทธาในหมู่คนท้องถิ่นมากขึ้น จวบจนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ 10-13 พระพุทธศาสนาจึงเฟื่องฟูไปทั่วดินแดนภาคใต้ โดยมีศูนย์กลางชุมชนพุทธศาสนาอยู่สี่แห่งคือ แหล่งอ่าวบ้านดอน มีชุมชนสำคัญคือเมืองไชยา เมืองเวียงสระ และเมืองพุนพิน แหล่งอ่าวนครและลุ่มทะเลสาบสงขลา มีชุมชนสำคัญคือเมืองนครศรีธรรมราช (ตามพรลิงค์) และเมืองสทิงพระ แหล่งอ่าวปัตตานี มีชุมชนสำคัญคือเมืองยะรัง และแหล่งภาคใต้ตอนกลาง มีชุมชนสำคัญคือ เมืองพัทลุง (ถ้าเขาอกทะเล) เมืองตรัง (ถ้าเขาน้อย) เมืองกระบี่ (เขาขนาน้ำ) และเมืองตะกั่วป่า

ชุมชนต่างๆ ข้างต้นต่อมาได้เติบโตขึ้นเป็นเมืองที่สำคัญในดินแดนภาคใต้ บางแห่งพัฒนาขึ้นเป็นรัฐ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “อาณาจักรศรีวิชัย” ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-16

2.4 ศรีวิชัยล่มสลาย นครศรีธรรมราชกำเนิด

“อาณาจักรศรีวิชัย” เป็นอาณาจักรใหญ่ในคาบสมุทรมลายูใต้ มีลักษณะการรวมตัวเข้าเป็นเสมือน “สมาพันธ์รัฐ” มีอาณาเขตตั้งแต่เมืองไชยาไปจนถึงเมืองปาเล็มบัง (ในอินโดนีเซีย) ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-16 ความรุ่งเรืองเกิดจากการเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเล มีศิลปวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ในคาบสมุทรมลายูนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก ต่อมาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ราชชนกโจฬะจากอาณาจักรโจฬะแห่งอินเดียใต้ได้เข้าโจมตี เป็นเหตุให้อาณาจักรศรีวิชัยล่มสลาย

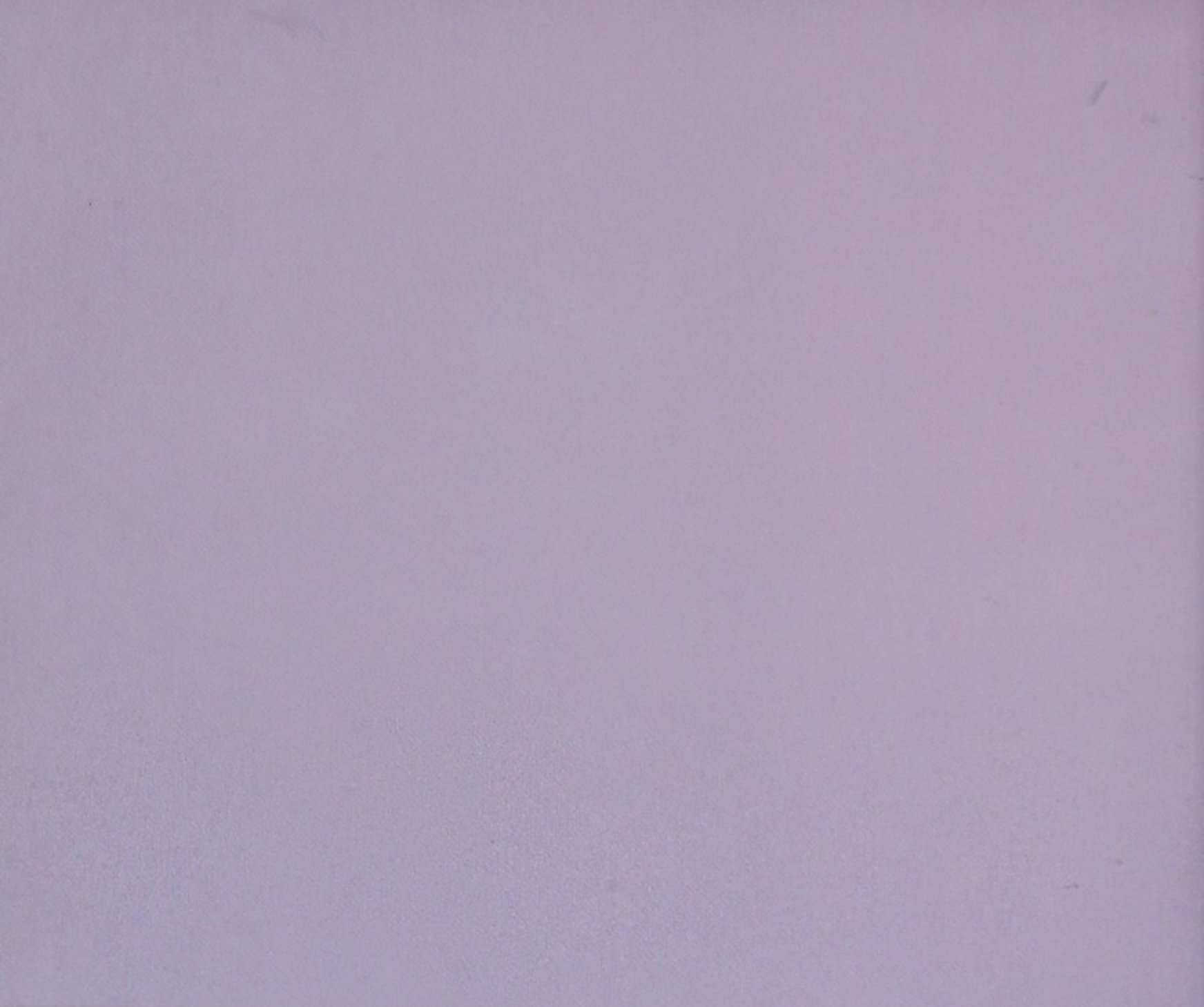
“นครศรีธรรมราช” แต่เดิมเคยเป็นรัฐหนึ่งในอาณาจักรศรีวิชัย ชื่อ “ตามพรลิงค์” นับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายเป็นหลักภายหลังอาณาจักรศรีวิชัยล่มสลายเมื่อพุทธศตวรรษที่ 16 ราชวงศ์ “ปทุมวงศ์” ซึ่งมีพระเจ้าศรีธรรมมาโคศกษราชเป็นต้นราชวงศ์ ได้รับเอาพระพุทธศาสนาเถรวาทจากลังกาเข้ามาเป็นศาสนาประจำรัฐแทนศาสนาพราหมณ์ ทรงชักชวนผู้คนร่วมกันสร้างสถูปใหญ่ทรงระฆังคว่ำตามแบบสถาปัตยกรรมลังกาขึ้นบน “หาดทรายแก้ว” เมื่อพุทธศตวรรษที่ 18 แล้วตั้งเป็น “อาณาจักรนครศรีธรรมราช”

2.5 ลัทธิเถรวาทลังกาวงศ์บนดินแดนภาคใต้

การสร้างสถูปเจดีย์ใหญ่ทรงระฆังคว่ำขึ้นที่หาดทรายแก้วนอกเมือง นครศรีธรรมราช เมื่อราว พ.ศ.1719 เป็นความร่วมมือในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของกษัตริย์สามอาณาจักร คือกษัตริย์ลังกา (พระเจ้าปراجกรมพาหุที่ 1) กษัตริย์ พุกาม (พระเจ้านรปตีสิตู) และกษัตริย์นครศรีธรรมราช (พระเจ้าศรีธรรมมาโสภ ราช) เท่ากับเป็นการประกาศว่า พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จะสถิตมั่นคงอยู่บน ดินแดนภาคใต้นับแต่นี้เป็นต้นไป

3 พระบรมธาตุ : ธงธรรมแห่งภาคใต้

3.1 พระบรมธาตุเจดีย์

“พระบรมธาตุเจดีย์” หรือ “พระธาตุ” แห่งวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นเจดีย์ที่เชื่อกันว่ามีพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ ตำนานระบุว่า พี่น้องสองคน (คือพระนางเหมชาลาและเจ้าชายทนต์กุมาร) เป็นผู้อัญเชิญมาจากอินเดีย เดิมจะไปยังเกาะลังกา แต่เรือแตกจึงขึ้นฝั่งเดินบกมาพบ “หาดทรายแก้ว” เห็นว่าเป็นชัยภูมิเหมาะสม จึงฝังพระบรมสารีริกธาตุไว้ แล้วก่อสร้างเจดีย์ไว้ เวลาผ่านไปหลายร้อยปี เมื่อพระเจ้าศรีธรรมโศกราชตั้งอาณาจักรนครศรีธรรมราชขึ้นแล้ว จึงได้บูรณะโดยใช้รูปแบบทรงระฆังคว่ำอันเป็นสถาปัตยกรรมลังกามาก่อสร้าง

3.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมของเจดีย์

องค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชก่อสร้างขึ้นโดยอาศัยแบบจากมหาสถูปเจดีย์ “รุวัลเวลิเสยะ” ในเมืองโปโลนนาลูวะ ประเทศศรีลังกา รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วยสี่ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 **ฐานเจดีย์ (ฐานเขียง)** เป็นฐานสี่เหลี่ยม สูงจากพื้นดิน 4.00 เมตร รอบผนังมีเสาดัดผนังโดยรอบ สำหรับรองรับหลังคาครอบองค์เจดีย์ ซึ่งเรียกกันว่า “วิหารทับเกษตร” รอบฐานเจดีย์มีหัวช้าง 22 หัว อยู่ในซุ้ม “หัตถิปราการ” สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่ได้มาจากศิลปะลังกา สมัยโปโลนนาลูวะ เมื่อพุทธศตวรรษที่ 18 ในช่องว่างระหว่างซุ้มหัวช้าง มีพระพุทธรูปยืน 22 องค์ ประดิษฐานอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่ได้รับจากอยุธยาตอนต้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 20

ส่วนที่ 2 **ฐานรองรับองค์ระฆัง** เป็นฐานองค์รองรับองค์ระฆัง เป็นฐานกลม (เส้นรอบวงยาว 30 วา) เป็นบัวลูกแก้วซ้อนหลั่นกันจำนวนสี่ฐาน ลวดบัวในแต่ละฐานดุดงงาม มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับฐานเจดีย์กิริวิหาร (kivehera) เมืองโปโลนนาลูวะ ประเทศศรีลังกา ในสมัยต้นพุทธศตวรรษที่ 18

ส่วนที่ 3 **องค์ระฆัง** เป็นองค์เจดีย์รูปทรงคล้ายระฆังคว่ำ (หรือโอคว่ำ) มีสี่ฐานค่อนข้างอ้วนป้อม สำหรับรองรับ “บัลลังก์”

ส่วนที่ 4 **บัลลังก์** เป็นแท่นสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ มีเสาดัดผนัง และประดับด้วยภาชนะเครื่องเคลือบรอบแท่นดังกล่าว ตรงกลางบัลลังก์แต่ละด้านมีช่องเว้ารูปวงกลมขนาดใหญ่ ซึ่งเข้าใจว่าเดิมคงประดับรูปธรรมจักร รูปพระอาทิตย์-พระจันทร์ หรือรูปดอกบัว ตามแบบศิลปะลังกา (ต่อมาอาจแกะออกในคราวบูรณะชั้นหลัง)

3.3 พระธาตุยอดทองคำ

จุดเด่นที่สะดุดตาผู้พบเห็นพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชมากที่สุดเห็นจะไม่เกิน “ปลียอดทองคำ” และ “ปล้องไฉน”

“ปลียอดทองคำ” เป็นส่วนปลายของยอดพระบรมธาตุเจดีย์ แกนเดิมทำด้วยไม้เนื้อแข็ง หุ้มด้วยแผ่นดีบุกและทองแดง แล้วหุ้มด้วยทองคำจากการถวายเป็นพุทธบูชาของกษัตริย์และพุทธศาสนิกชนแต่ละยุคแต่ละสมัย แผ่นทองคำที่เก่าแก่ที่สุดคือ พ.ศ.2155 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ แห่งกรุงศรีอยุธยา และในเวลาต่อมาได้มีการนำแผ่นทองคำขึ้นไปหุ้มยอดพระบรมธาตุเจดีย์มาโดยลำดับจนถึงปัจจุบัน รวมความสูงของยอดทองคำ (จากปลายกรวยลงมาจนถึงกลีบบัวคว่ำบัวหงาย) สูงถึง 6 วา 2 ศอก 1 คืบ

“ปล้องไฉน” เป็นส่วนบนขององค์เจดีย์ที่อยู่เหนือบัลลังก์และพระเวียง สร้างเป็นรูปทรงกรวยมีจำนวน 53 ปล้อง ความสูงสง่าของปล้องไฉนจึงทำให้ดูแปลกตากว่าเจดีย์ทรงระฆังคว่ำตามแบบศิลปะลังกา ซึ่งมีทรงป้อมเตี้ย การสร้างให้ปล้องไฉนมีลักษณะเป็นกรวยสูงสง่าเช่นนี้ สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในสมัยที่ทำการซ่อมแซมใน พ.ศ. 2190 (สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) ภายหลังปล้องไฉนของเจดีย์เดิมได้หักลงมาถึงบัลลังก์

3.4 ต้นโพธิ์

“ต้นโพธิ์” เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ กิ่งก้านและร่มใบหนา รูปใบสวย ถือเป็นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นไม้ยืนต้นคู่บุญบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่ครั้งเสด็จออกบรพชาจนกระทั่งตรัสรู้ที่พุทธคยา ตลอดพระชนม์ชีพของพระพุทธองค์ มีความผูกพันกับต้นโพธิ์ ชาวพุทธจึงเรียกต้นไม้นี้ว่า “พระศรีมหาโพธิ์” มีการขยายพันธุ์จากต้นเดิมไปปลูกในดินแดนต่างๆ ที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึง โดยเฉพาะในเกาะลังกา (โดยมักเรียกว่า “โพธิ์ลังกา”) ทำให้ชาวลังกาถือคติการปลูกต้นโพธิ์ไว้คู่กับสถูปเจดีย์ เมื่อชาวนครรับพระพุทธศาสนาจากลังกา จึงได้นิยมปลูกต้นไม้คู่กับพระบรมธาตุเจดีย์ตามไปด้วย เหตุนี้ในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงมีทั้งต้นพระศรีมหาโพธิ์และต้นโพธิ์ลังกา

- 1) ต้นศรีมหาโพธิ์ ปลูกไว้ทางทิศใต้ของพระวิหารหลวง รัฐบาลอินเดียได้ตอนกิ่งพันธุ์ของต้นศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยา แล้วมอบแก่รัฐบาลไทยห้ากิ่งเมื่อ พ.ศ. 2483 และในจำนวนนี้ได้นำมาปลูกที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารหนึ่งกิ่ง กระทำพิธีปลูกเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2486
- 2) ต้นโพธิ์ลังกา ปลูกไว้ทางทิศเหนือของพระบรมมหาธาตุเจดีย์ ในระนาบเดียวกันพร้อมๆ กับการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ เมื่อปลูกแล้วจึงสร้างวิหารล้อมไว้ เรียกว่า “วิหารโพธิ์มระ” หรือ “วิหารโพธิ์มณฑล” หรือ “วิหารโพธิ์มณฑลเศียร” ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น “วิหารโพธิ์ลังกา”

3.5 พระพุทธรูปสำคัญ

1) พระศรีศากยมุนีศรีธรรมราช เป็นพระพุทธรูปนั่ง ปางมารวิชัย หน้าตัก 3 วา 1 ศอก 12 นิ้ว ก่ออิฐฉาบปูน ลงรักปิดทอง เป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย ประดิษฐานอยู่บนแท่นยกสูง ในพระวิหารหลวง

2) พระธรรมศาลา เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประดิษฐานเป็นพระประธานในวิหารธรรมศาลา

3) พระพุทธรูปทนต์กุมาร เป็นพระพุทธรูปยืน ปางประทานอภัย ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์โบราณ ศิลปะอยุธยาตอนปลาย ประดิษฐาน ณ วิหารธรรมศาลา (ด้านหน้า) สร้างเป็นพระพุทธรูปแทนพระทนต์กุมาร ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากอินเดียมาประดิษฐาน ณ หาดทรายแก้ว

4) พระพุทธรูปเหมขาลา เป็นพระพุทธรูปยืน ปางห้ามญาติ ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์โบราณ ศิลปะอยุธยาตอนปลาย ประดิษฐาน ณ วิหารธรรมศาลา (ด้านใน) สร้างเป็นพระพุทธรูปแทนพระนางเหมขาลา ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐาน ณ หาดทรายแก้ว พร้อมพระทนต์กุมาร (พระอนุชา)

5) พระพุทธรูปพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์โบราณ สวมชฎายอดสูง ศิลปะอยุธยาตอนปลาย ประดิษฐาน ณ วิหารสามจอม สร้างเป็นพระพุทธรูปแทนพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้สร้างพระบรมธาตุเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ เมื่อพุทธศตวรรษที่ 18

4 คุณค่าที่โดดเด่น

4.1 ต้นแบบของเจดีย์ทรงระฆังคว่ำในสยามประเทศ

เป็นสถาปัตยกรรมอันเป็นสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน ในภาคใต้ตั้งบนลานประทักษิณ ฐานสี่เหลี่ยม มีหลังคาคลุมรอบฐานทั้งสี่ด้าน แต่ละด้านมีซ่างยื่นอยู่ในซุ้มหกซีก สลักกับพระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ ทรงเครื่องใหญ่ในเรือนแก้วเจ็ดองค์ เป็นสถาปัตยกรรมตั้งบนมัลลุลูกแก้ว สามชั้นเหนือองค์ระฆังรูปโอคว่ำเป็นบัลลังก์เหลี่ยมตกแต่งด้วยจานกระเบื้องเคลือบ มีเสาดาร ปล่อยโฉนและอังกาบรองรับปลียอดทองคำ

ด้วยเหตุที่พระบรมธาตุเจดีย์เป็นปูชนียสถานที่มีความเก่าแก่และ ศักดิ์สิทธิ์ จึงได้จำลองแบบไว้ตามพระอารามต่างๆในภูมิภาค เช่น พระเจดีย์ ศรีมหาธาตุ วัดจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา มีลักษณะคล้ายกับองค์ พระบรมธาตุ แตกต่างกันตรงที่พระเจดีย์ศรีมหาธาตุ วัดจะทิ้งพระมีฐานเป็นรูป กากบาทยกเก็จไม่ปรากฏชัดว่าสร้างขึ้นเมื่อใด อาจสร้างขึ้นเมื่อครั้งพระครูโณ มาทสสี อัญเชิญพระมหาธาตุจากลังกามาประดิษฐาน ณ วัดจะทิ้งพระ เมื่อปี พ.ศ. 2094-2111 ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็เป็นได้

ส่วนพระสุวรรณมาลิกเจดีย์ศรีรัตนมหาธาตุ วัดพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งพระครูโณมาทสสีสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระมหาธาตุจากลังกา เมื่อราว พ.ศ.2094-2111 มีส่วนยอดและฐานล่างเป็นประติมากรรมซ่างล้อมและ พระพุทธรูป รวมทั้งมีหลังคาคลุม แสดงให้เห็นถึงการนำสถาปัตยกรรมและ วิธีการก่อสร้างไปจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

พระเจดีย์ทรงระฆังคว่ำองค์นี้จึงเป็นเจดีย์ต้นแบบที่กระจายไปอย่าง กว้างขวางทุกภูมิภาค แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาอันสูงสุดที่มีต่อพระสัมมาสัม พุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนที่อยู่เหนือกาลเวลา ซึ่งส่งผลให้กลายเป็น “คุณค่าที่ โดดเด่น” ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารอย่างแท้จริง

4.2 รหัสธรรมของพระธาตุเจดีย์

ในการก่อสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โบราณจารย์ และช่างก่อสร้างเจดีย์ ได้นำหมวดธรรมในพระพุทธศาสนามากำหนดสัดส่วนในการก่อสร้างสถาปัตยกรรม เสมือนเป็นบุคลากรฐานไว้ให้อนุชนได้ศึกษาเรียนรู้หมวดธรรม ดังนี้

1. บัวยอบพระบรมธาตุเจดีย์

พระบรมธาตุเจดีย์นี้มีบัวยอยู่ 7 ชั้น ประกอบด้วย

- บัวชั้นที่ 1 รongรับสติปัญญา 4
- บัวชั้นที่ 2 รongรับสัมปัญญา 4
- บัวชั้นที่ 3 รongรับอิทธิบาท 4
- บัวชั้นที่ 4 รongรับอินทรีย์ 5 และพละ 5
- บัวชั้นที่ 5 รongรับจิตและเจตสิก
- บัวชั้นที่ 6 รongรับโลกุตระธรรม 9
- บัวชั้นที่ 7 รongรับพระนิพพาน

- ### 2. ปากระฆัง ขนาดเส้นรอบวง 30 วา หมายถึงบารมี 30 ทัก
- เป็นคุณธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งพระโพธิสัตว์ถือปฏิบัติก่อนจะเสวยพระชาติเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

3. ความสูงของพระบรมธาตุเจดีย์ ขนาดความสูง 37 วา หมายถึงโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ เป็นคุณธรรมด้านสร้างปัญญาก่อนตรัสรู้
4. ความสูงจากบัวคว่ำบัวหงายถึงบาตรน้ามนต์ ขนาดสูง 6 วา 2 ศอก 1 คืบ (9 หน่วยนับ) หมายถึงโลกุตระธรรม 9 ประการ (มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1) และดับพร้อมจิต (จิต 1 เจตสิก 52)
5. ปล้องไฉน จำนวน 53 ปล้อง หมายถึงธรรมที่ประกอบด้วยจิตและสภาวะธรรมที่เกิดและดับพร้อมจิต (จิต 1 เจตสิก 52)
6. พระอรหันต์ จำนวน 8 องค์ หมายถึงอริยมรรค 8 ประการ
7. กรงแก้วพุ่มข้าวบิณฑ์ จำนวน 8 ลูก หมายถึงหนทางแห่งความหลุดพ้นจากทุกข์ 8 ประการ
8. บาตรน้ามนต์ จำนวน 1 บาตร หมายถึงพระนิพพาน (นิพพาน ปัจจัย โทศุ)

รหัสธรรมจึงเป็นมรดกของพุทธในนครศรีธรรมราช แสดงให้เห็นปัญญาแลความศรัทธาอันสูงสุดที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและธรรมคำสอนที่อยู่เหนือกาลเวลา ซึ่งส่งผลให้กลายเป็น “คุณค่าที่โดดเด่น” ของวัดนี้อย่างแท้จริง

4.3 เครื่องพุทธบูชา

ด้วยความศรัทธาอย่างมั่นคงในพระพุทธศาสนา แต่ละปีจึงมีพุทธศาสนิกชนใกล้ไกลเดินทางมาสักการะพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช พร้อมกับนำสิ่งของมีค่าต่างๆมาถวายเป็น “พุทธบูชา” แต่ละชิ้นล้วนแต่ประดิษฐ์โดยช่างฝีมือชั้นเลิศ สะท้อนถึงความตั้งใจจะประดิษฐ์ด้วยจิตวิญญาณแห่งความศรัทธาเป็นที่ตั้ง เครื่องพุทธบูชาเหล่านี้ได้แก่ต้นไม้มงคล ต้นไม้ทองและดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง เครื่องประดับ เช่น สร้อยข้อมือ สร้อยค้ำ แหวน กำไล ปิ่นปักผม ตุ่มหู และเข็มกลัด เป็นต้น

เครื่องพุทธบูชาเหล่านี้มาจากต่างถิ่นต่างเมืองและต่างประเทศ โดยเฉพาะจากเมืองสิบสองนักษัตร วัดได้นำมาเก็บรักษาและจัดระเบียบการนำเสนอในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ไว้ที่วิหารเขียน จนกระทั่งกรมศิลปากรได้รับไว้เป็นสาขาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อ พ.ศ.2480 ในชื่อ “ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑ์สถาน”

เครื่องพุทธบูชาเหล่านี้จึงเป็นมรดกของชาวพุทธในนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นที่รู้จักกันกว้างขวาง แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาอันสูงสุดที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนที่อยู่เหนือกาลเวลา ซึ่งส่งผลให้กลายเป็น “คุณค่าที่โดดเด่น” ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารอย่างแท้จริง

4.4 แห่ผ้าขึ้นธาตุ

“แห่ผ้าขึ้นธาตุ” เป็นประเพณีเอกลักษณ์ของนครศรีธรรมราช จัดเป็นประจำทุกปีในช่วงวันมาฆบูชาและวันวิสาขบูชา พุทธศาสนิกชนมักหลั่งไหลจากทั่วทุกสารทิศ ไม่เพียงแต่ชาวเมืองนครศรีธรรมราชเท่านั้น ยังมีพุทธศาสนิกชนจากทั่วประเทศที่มีความศรัทธาต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เดินทางมาสักการะโดยนำผ้ายาวแห่แห่นผ้าผืนยาวสีเหลือง สีแดง และสีขาวแห่แห่นเป็นขบวนยาวเพื่อไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ เรียกประเพณีนี้ว่า “แห่ผ้าขึ้นธาตุ”

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุมีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช เมื่อครั้งจัดสมโภชพระบรมธาตุเจดีย์ ในตำนานพระบรมธาตุกล่าวว่ามีผ้าพระบฏของชาวเมืองอินทปัตย์ซึ่งเรือแตก ลอยมาติดที่ชายฝั่งปากน้ำ เมื่อ พ.ศ. 1773 พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชจึงให้ทำความสะอาด แล้วนำผ้าพระบฏขึ้นห่มพระบรมธาตุเจดีย์เพื่อบูชาพระพุทธองค์อย่างใกล้ชิด แต่นั้นมาจึงนำผ้าขึ้นห่มเป็นประจำทุกปีปัจจุบันนี้ได้รับการยกระดับเป็นประเพณีระดับชาติ ซึ่งมีชาวพุทธและผู้คนจากทุกภาคของประเทศ รวมทั้งพระสงฆ์จากประเทศในกลุ่มอาเซียนและเอเชียหลายประเทศมาร่วมกันบูชาพระบรมธาตุเจดีย์เนืองแน่นทุกปีในวันมาฆบูชา ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา จังหวัดจึงตั้งชื่องานประเพณีนี้ว่า “งานมาฆบูชาแห่ผ้าขึ้นธาตุนานาชาติที่เมืองนคร”

ประเพณีนี้จึงเป็นมรดกของชาวพุทธซึ่งเป็นที่รู้จักกันกว้างขวาง แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาอันสูงสุดที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนที่อยู่เหนือกาลเวลา ซึ่งส่งผลให้กลายเป็น “คุณค่าที่โดดเด่น” ของวัดนี้อีกอย่างหนึ่ง

พระซัดถคาม และพระรามเทพ ที่บันไดทางขึ้นลานประทักษิณ

4.5 จตุคามรามเทพ

เมื่อเข้าไปในวิหารพระทรงม้า นอกจากจะได้เห็นประติมากรรมปูนปั้นพระทรงม้าแล้ว ยังมีเทวดา “จตุคามรามเทพ” เป็นรูปปั้นลอยองค์ประทับนั่งอยู่ตรงบันไดทางขึ้นลานรอบองค์เจดีย์ (ตรงบันไดชั้นที่ 17-18) ประทับนั่งในท่าชันเข้าสององค์ (ขวา-ซ้าย) มีข้อความจารึกบนแผ่นหินแกรนิตองค์หนึ่งชื่อ “ขัตตุคาม” องค์หนึ่งชื่อ “รามเทพ” ส่วนที่บานประตูทางขึ้นไปสู่ลานประทักษิณ (ลานรอบองค์เจดีย์) เพื่อห่มผ้าพระธาตุ มีประติมากรรมแกะสลักนูนสูงบนแผ่นไม้ เป็นรูปเทวดาถือเทพาวุธทั้งสี่กร ประหนึ่งเป็น “ทวารบาล” ผู้รู้หลายท่านสันนิษฐานว่าเป็น “พระพรหม” กับ “พระนารายณ์” แต่ผู้รู้บางท่านก็สันนิษฐานว่าเป็น “พระสุมนเทพ” กับ “พระลักษณาเทพ” ซึ่งเป็นเทวดารักษาพระบรมธาตุเจดีย์ตามคติชาวศรีลังกาสมัยโบราณมากกว่า แต่ละวันประติมากรรมทั้งสี่มีผู้ไปชมไปสักการะจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ.2540-2552 ซึ่งเป็นช่วงที่วัตถุมงคล “จตุคามรามเทพ” ได้รับความนิยมศรัทธาสูงที่สุดในประเทศ

ส่วนที่ผนังทั้งสองข้างของบันได มีปูนปั้นเป็นภาพเทวดาและสัตว์ในเทพนิยาย ด้านซ้ายตอนบนเป็นพระพุทธรูปจำลอง ด้านขวาเป็นพระหลักเมืองที่ผนังตรงหัวบันไดมีรูปครุฑคู่หนึ่ง ที่เชิงบันไดมียักษ์และหวนาคอย่างละคู่ มีรูปปั้นท้าวธรรมหาราช (เป็นนาคเจ็ดเศียร) ท้าวเวสุราช ท้าวเวสสุวรรณ (เป็นยักษ์ถือกระบอง) ท้าววิรุฬปักข์ ท้าววิรุฬหก (เป็นครุฑ) นอกจากนี้ยังมีสิงห์อันเป็นสัตว์ป่าหิมพานต์อีกสามคู่ (สิงห์ดำ สิงห์แดง และสิงห์ทอง) แต่ละตัวยืนอยู่ที่ราวบันไดทางขึ้นลานประทักษิณ ด้วยท่าทางอ้าปากแคบกว้างตามลำดับความสูงของบันได ดูน่าคร้ามเกรงยิ่ง แรงบันดาลใจที่ก่อให้เกิดประติมากรรมอันสวยงามนี้น่าจะมาจากคัมภีร์เตภูมิกถา และความเชื่อท้องถิ่น

รูปปั้นเทวดาเหล่านี้จึงเป็นมรดกของชาวพุทธในนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นที่รู้จักกันกว้างขวาง แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาอันสูงสุดที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนที่อยู่เหนือกาลเวลาซึ่งส่งผลให้กลายเป็น “คุณค่าที่โดดเด่น” ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารอย่างแท้จริง

พระสุมนเทพ และพระลักษณาเทพ ที่บ้านประตู่ทางขึ้นลานประทักษิณ

5 มรดกธรรม มรดกโลก

ประติมากรรมปูนปั้นที่วิหารพระทรงม้า

5.1 วิหารพระทรงม้า : มหาภิเนษกรมณ

“วิหารพระทรงม้า” ถือเป็นวิหารสำคัญลำดับหนึ่ง ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพราะเป็นวิหารที่มีประติมากรรมปูนปั้นว่าด้วยพุทธประวัติ ตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาโดยม้าพาหนะชื่อ “กัณฐกะ” ที่จัดสร้างขึ้นอย่างประณีตบรรจง จนกล่าวได้ว่าเป็นงานปูนปั้นที่สวยงามที่สุดในภาคใต้ มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “วิหารพระมหาภิเนษกรมณ” (แต่คนทั่วไปมักเรียก “วิหารพระม้า”)

รายละเอียดของภาพปูนปั้นได้กล่าวถึงการตัดสินใจพระทัยของเจ้าชายสิทธัตถะ ในคืนที่พระนางพิมพาประสูติพระโอรส (พระราหุล) ออกจากพระราชวังเพื่อไปแสวงหาโมกขธรรม ขณะที่เจ้าชายสิทธัตถะกำลังทรงม้ากัณฐกะ มีหมู่ เทวดาและท้าวจตุโลกบาลเหาะรับเท้าม้าอยู่ เบื้องหน้าของม้าเป็นรูปท้าววิสวัติมาร กำลังชูมือไปขวาง ประหนึ่งห้ามมิให้เจ้าชายสิทธัตถะออกบรรพชา ตรงข้ามให้กลับเข้าไปในปราสาทราชวังเพื่อจะได้ครองแผ่นดินและโลกียวิสัยต่อไป ภาพประติมากรรมนี้ติดอยู่ที่ผนังบันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณทั้งสองด้าน เนื้อหาในภาพเหมือนกัน เป็นเพียงแต่จัดองค์ประกอบกลับด้านกัน (ทั้งนี้เพื่อให้ภาพของม้ากัณฐกะหันหัวไปทางทิศเหนือเหมือนกันนั่นเอง)

ผู้ใดได้เห็นประติมากรรมปูนปั้นที่วิหารหลังนี้ คงจะมองเห็นหลักธรรมและอุดมการณ์ของพระมหาบุรุษที่ยินยอมเสียสละโลกียวิสัยไปแสวงหาโลกุตระธรรม เพื่อช่วยให้ชาวโลกหลุดพ้นจากวัฏสงสารโดยแท้

วิหารธรรมศาลา (ด้านหน้า)

วิหารธรรมศาลา (ด้านใน)

5.2 วิหารธรรมศาลา : นาวาธรรมนำสู่พุทธภูมิ

“วิหารธรรมศาลา” สร้างขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 1919 มีลักษณะเป็นวิหารโถง ทำหน้าที่เป็นศาลาด้านตะวันออกของพระบรมธาตุเจดีย์ เมื่อแรกใช้เป็นศาลาฟังธรรมในวันธรรมสวนะหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา รวมทั้งใช้ในงานอเนกประสงค์ของชาวพุทธในอาณาบริเวณวัด ส่วนหน้าของศาลาเป็นมุขโถง ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนองค์หนึ่งซึ่งมีชื่อว่า “พระทนต์กุมาร” เป็นพระพุทธรูปปางประทานอภัย ส่วนท้ายของศาลาเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนอีกองค์หนึ่งซึ่งมีชื่อว่า “พระเหมชาลา” เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติมีขนาดย่อมกว่าองค์หน้าศาลาเล็กน้อย ทั้งสองเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องอันเป็นประติมากรรมที่นิยมกันในช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีนัยยะทางประวัติศาสตร์บ่งบอกเรื่องราวความเป็นมาของพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งประดิษฐานในองค์พระบรมธาตุเจดีย์

“ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” ซึ่งถือเป็นเอกสารสำคัญของเมืองได้กล่าวถึง “พระเหมชาลา” (หรือพระนางเหมชาลา) และ “พระทนต์กุมาร” (หรือเจ้าธนกุมาร) ว่าเป็นพระธิดาและพระโอรสของพญาโคสีหราชแห่งเมือง “ทนต์บุรี” (หรือธนบุรี) ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหนีกัยจากข้าศึก (ท้าวอังคุตราช) ที่ยกทัพมาแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ พี่น้องทั้งสองจึงลงเรือสำเภาเพื่อไปยังกรุงลังกา แต่เรือถูกคลื่นใหญ่ซัดอยู่หลายวัน ในที่สุดก็มาขึ้นฝั่งที่เมืองตรัง จึงดันดันพงไพรจนมาพบ “หาดทรายแก้ว” และตัดสินใจฝังพระบรมสารีริกธาตุไว้ ณ หาดทรายดังกล่าว ซึ่งเป็นที่กำเนิดของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั่นเอง การสร้างพระพุทธรูปพระเหมชาลา และพระทนต์กุมาร จึงเป็นการบอกเล่าประวัติเหตุการณ์สำคัญครั้งนั้นไว้แก่อนุชนโดยปริยาย

ผู้ใดได้ไปนมัสการพระพุทธรูปและได้กราบไหว้เจดีย์ในวิหารธรรมศาลา คงจะได้ข้อคิดเพิ่มเติมอีกประการหนึ่งว่า วิหารหลังนี้ให้คติธรรมเรื่องความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของบรรพบุรุษ (ทั้งพระเหมชาลา พระทนต์กุมาร) ผู้ยินยอมทุ่มเทชีวิตบนนาวาธรรม เพื่อจะนำทางแก่ผู้คนรุ่นหลังไปสู่พุทธภูมิให้สำเร็จ

69
เทวรูปพระวิษณุ ภายใต้วินิจฉัยเขียน

5.3 วิหารโพธิ์ลังกา : ภูมิปัญญาชาวบ้าน

“วิหารโพธิ์ลังกา” เป็นวิหารประดิษฐานสิ่งสำคัญที่เป็นสัญลักษณ์ของวัดในพระพุทธศาสนาอยู่สองอย่างคือต้นโพธิ์และพระพุทธรูป เป็นวิหารขนาดใหญ่สร้างเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ใจกลางของวิหารมีต้นโพธิ์ ซึ่งเรียกกันว่า “โพธิ์ลังกา” ปลูกมาตั้งแต่ครั้งสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ (ราว พ.ศ.1719) ต้นเดิมนำจากศรีลังกา เมื่อต้นเดิมตายลง ได้นำหน่อมาปลูกแทน ส่วนทางทิศตะวันตกของวิหาร มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ขนาดความยาว 6 วา (12 เมตร) ประดิษฐานอยู่ วิหารหลังนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ซึ่งสะท้อนคตินิยมของชาวพุทธในเมืองนคร ว่าได้รับมาจากชาวพุทธในศรีลังกาแต่ครั้งโบราณอย่างชัดเจน

เดิมเรียกว่า “วิหารโพธิมณฑลเศียร” หรือ “วิหารโพธิมระ” แปลว่าเรือนหลวงซึ่งมีต้นโพธิ์ปลูกอยู่ ต่อมาเรียก “วิหารโพธิ์ลังกา” ตามลักษณะเด่นที่มีต้นโพธิ์ปลูกอยู่ตรงกลางหากมองจากมุมสูงก็จะเห็นว่าต้นโพธิ์นี้ปลูกอยู่ในระนาบเดียวกับพระบรมธาตุเจดีย์และพระพุทธรูปประธานในพระวิหารหลวง

วิหารโพธิ์ลังกาเริ่มใช้เป็นพิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุเมื่อ พ.ศ. 2450 โดยพระเดชพระคุณพระรัตนธัมมิ (ม่วง) ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชได้ประกาศเชิญชวน ปราบกฏว่ามีผู้นำวัตถุสิ่งของโบราณมาถวายเป็นพุทธบูชาเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปขนาดและปางต่าง ๆ นอกจากพระพุทธรูปแล้ว ยังมีศิลปโบราณวัตถุสำคัญที่สร้างหรือพบในจังหวัดนครศรีธรรมราชและข้างเคียงอีกเป็นจำนวนมาก เช่น ศิลาคาริก เครื่องเงิน เครื่องทองเหลือง เครื่องปั้นดินเผา เครื่องมุก และของแปลกอื่นๆ โบราณวัตถุเหล่านี้ช่วยทำให้วิหารแห่งนี้มีเสน่ห์ที่ชี้ชวนให้ผู้สนใจเรื่องพิพิธภัณฑ์และโบราณคดีจำนวนมากน้อยเข้าไปชมหรือเรียนรู้ไม่ขาดระยะ ตั้งแต่ปีเริ่มต้นจัดสร้างมาตราบปัจจุบัน

ผู้ใดได้เข้าไปในวิหารหลังนี้ ย่อมมองเห็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่บรรพบุรุษคัดสรรมาจัดแสดงไว้ให้อนุชนได้รู้จักเข้าใจ ตามฐานานุกรูปและปัญญาแห่งตนโดยแท้

5.4 เจดีย์พระปัญญา : ปริศนาคณนคร

“เจดีย์พระปัญญา” เป็นเจดีย์ขนาดย่อม เป็นทรงเรือนยอด ลักษณะคล้ายเจดีย์ศิลปะศรีวิชัย ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระบรมธาตุเจดีย์ ฐานด้านทิศตะวันออกเจาะเป็นช่องประตูเล็ก ขนาดพอให้คนเดินเรียงหนึ่งเข้าออกได้ ภายในองค์เจดีย์ทำเป็นคูหา สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นองค์หนึ่ง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ ขนาดหน้าตัก 59 นิ้ว ลงรักปิดทองทั้งองค์ คนทั่วไปมักเรียกกันว่า “พระปัญญา” หรือ “พระออกเสื่อ” ชาวนครโบราณเชื่อกันว่า พระปัญญาองค์นี้มีความศักดิ์สิทธิ์ในด้านเสริมปัญญา ผู้ใดใคร่จะมีปัญญาให้มาบนบานขอพร โดยเอามือไปแตะที่พระอุระแล้วกลับมาแตะที่อกตนเอง เป็นทำนองว่าบัดนี้ตนได้ปัญญาจากพระแล้ว

อีกเรื่องหนึ่งที่มีผู้กล่าวถึงอยู่เสมอก็คือ “ปริศนาลายแทงพระปัญญา” มีข้อความว่า “ถอยหลังเข้าไป เหล็กในแทงตา หันหน้าออกมา กาชี้รดหัว” แปลว่าเวลาเข้าไปให้หันหน้าเข้า เวลาออกให้เดินถอยออกมา ผิดจากคำบอกนี้แล้วจะได้รับอันตราย เรื่องนี้คนโบราณเล่าว่า เมื่อ 80 ปีที่ผ่านมา มีนักเลงมือดีคิดแก้ปริศนาได้ โดยกลับปริศนาเสียใหม่ว่า “ถอยหลังเข้าไป เหล็กไม่แทงตา หันหน้าออกมา น้ำตาพระร่วง” หรือ “สากทองคำ ดำแล้วพาไป” ปริศนาลายแทงเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเชื่อว่าภายในซุ้มพระปัญญา บนเพดานมีไهوเป็นที่เก็บทรัพย์สมบัติที่คนโบราณซ่อนไว้เหนือซุ้มประตู ถ้าถอยหลังเข้าไปแล้วเดินหันหน้าออก แหงนดูเพดานก็จะเห็นไهوซ่อนทรัพย์อยู่ ซึ่งยังมีร่องรอยปรากฏอยู่จนปัจจุบันนี้ แต่อันที่จริงแล้วอาจเป็นปริศนาที่ชี้ให้เห็นว่า “ผู้ใดที่ไม่เชื่อตามผู้อื่น แต่มีวิธีค้นหาความจริงด้วยตนเอง ผู้นั้นก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีปัญญาอย่างแท้จริง” นั่นเอง

ผู้ใดได้ฟังเรื่องนี้แล้วน่าจะคิดอีกอย่างหนึ่งว่า วัดนี้นอกจากจะเป็นปูชนียสถานที่มีอายุร่วมพันปีแล้ว ยังเป็นศูนย์ปริศนาคำทายที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตลอดเวลา ทุกครั้งที่มานมัสการพระบรมธาตุเจดีย์

5.5 มรดกธรรม : นำสู่มรดกโลก

ด้วยความตระหนักถึงคุณค่าของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช อันเป็นมรดกธรรมที่มีชีวิต ในวันที่ 31 มีนาคม 2552 เวลา 19.00 น. นายภาณุ อุทัยรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช (สมัยนั้น) ได้หารือกับ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและผู้สนใจ โดยเฉพาะ สมาชิก “ชมรมคนรักวัดพระธาตุ” ซึ่งมีนายองอาจ สนทะมิโน (อดีตปลัดจังหวัด นครศรีธรรมราช เป็นประธานชมรม) ที่จวนผู้ว่าราชการจังหวัด รวม 12 คน เพื่อ ศึกษาความเป็นไปได้และแนวทางการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารขึ้นบัญชี เป็นมรดกโลก

ครั้งวันรุ่งขึ้น (1 เมษายน 2552) จึงแต่งตั้งคณะทำงานระดับจังหวัด เพื่อนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก ตามคำสั่งที่ 904/2552 ลงวันที่ 1 เมษายน 2552 คณะทำงานชุดนี้ได้เริ่มศึกษารายละเอียด ของวัด ว่าสอดคล้องกับเกณฑ์การนำเสนอขึ้นบัญชีมรดกโลกทางวัฒนธรรมข้อ ไต่บ้าง โดยเฉพาะคือการนำเสนอ “คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล” (Outstanding Universal Value-OUV) ซึ่งต้องชัดเจนและโดดเด่นเมื่อเทียบกับแหล่งมรดกใน ประเทศอื่น

จากการศึกษาและประชุมหลายครั้ง คณะกรรมการฝ่ายวิชาการได้ พบว่าพระบรมธาตุเจดีย์เป็นมหาสถูปสำคัญซึ่งมีประวัติผูกพันกับถิ่นกำเนิดของ พระพุทธศาสนา (อินเดียและศรีลังกา) มีจุดเด่นที่การเป็น “สถูปเถรวาทลังกาวงศ์” ที่ใหญ่ที่สุด และเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาสายนี้ไปยังดินแดนอื่นในภูมิภาคนี้

ในการนำเสนอครั้งนี้ จังหวัดนครศรีธรรมราชร่วมกับกรมศิลปากร (โดยสำนักโบราณคดี) ได้ทำงานร่วมกันเพื่อนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยเน้นที่คุณค่าอันโดดเด่นของพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อจัดทำเป็นเอกสารสำหรับขึ้นบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) เสนอต่อองค์การยูเนสโก คณะกรรมการได้ประชุมพิจารณารายละเอียดหลายครั้ง ทั้งในพื้นที่กรุงเทพฯ (กรมศิลปากร) และที่จังหวัดนครศรีธรรมราช (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร) ในที่สุดจึงเสนอรายละเอียดในเอกสารสำหรับขึ้นบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) ตามเกณฑ์การพิจารณาที่องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) กำหนดรวม 3 ข้อคือ

เกณฑ์ข้อ 2 ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของมนุษย์ตามกาลเวลา หรือในวัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่งของโลก ในการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรม หรือทางเทคโนโลยี ศิลปะสถาปัตยกรรมโบราณ การออกแบบผังเมือง หรือการออกแบบภูมิทัศน์

เกณฑ์ข้อ 4 เป็นตัวอย่างที่โดดเด่น ของประเภทอาคารกลุ่มสถาปัตยกรรม หรือเทคโนโลยี ซึ่งแสดงถึงช่วงเวลาที่สำคัญช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

เกณฑ์ข้อ 6 ความสัมพันธ์โดยตรงหรือเห็นได้ชัดเจนจากเหตุการณ์หรือประเพณีที่ยังคงอยู่ หรือความคิดหรือความเชื่อ งานศิลปกรรม และวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นเป็นสากล

ในช่วงกลางปี 2553 เมื่อเอกสารผลการศึกษาได้เรียบเรียงผ่านกระบวนการตรวจสอบของนักวิชาการ ทั้งในส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชและกรมศิลปากรแล้ว กรมศิลปากรจึงดำเนินการจัดพิมพ์เอกสารเป็นภาษาอังกฤษในชื่อ “Tentative List of the WatphramahathatWoramahawihanNakhon Si Thammarat Province for Inscription on the World Heritage List”

จากนั้นสำนักงานโบราณคดี กรมศิลปากร จึงได้นำเสนอคณะกรรมการระดับชาติ 2 คณะ ในช่วง พ.ศ.2553-2554 คือ

- 1) คณะกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรม (มี รมว.วัฒนธรรมเป็นประธานอนุกรรมการ)
- 2) คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก (มี รองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ)

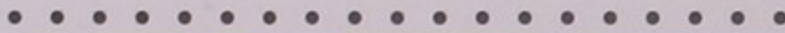
เมื่อคณะกรรมการทั้งสองชุดให้ความเห็นชอบแล้ว ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ในฐานะกรรมการและเลขานุการจึงนำเสนอขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีในคราวประชุมวันที่ 14 กรกฎาคม 2555 ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้เสนอชื่อ “วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช” ไปยังศูนย์มรดกโลกแห่งยูเนสโก ประเทศฝรั่งเศส ให้ทันการประชุมใหญ่ของคณะกรรมการมรดกโลกสมัยที่ 37 (ซึ่งประชุมในกลางปี 2556)

มติของที่ประชุมกรรมการมรดกโลกสากล

ล่วงถึงวันที่ 22 มิถุนายน 2556 คณะกรรมการมรดกโลกสากลสมัยที่ 37 ณ กรุงพนมเปญ ราชอาณาจักรกัมพูชา มีมติเอกฉันท์พิจารณารับรองวาระการนำเสนอชื่อวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าสู่ “บัญชีเบื้องต้น (Tentative List)” ตามที่ประเทศไทยนำเสนอ เพื่อเข้ากระบวนการพิจารณาประกาศขึ้นทะเบียนมรดกโลกในขั้นต่อไป ด้วยคุณสมบัติตรงตามหลักเกณฑ์ที่ว่าเป็นตัวแทนผลงานที่เป็นเลิศ พระบรมธาตุเจดีย์เป็นประธานวัดสถาปัตยกรรมและการประดับอาคารอุดมไปด้วยการสื่อความหมายปรัชญาทางพระพุทธศาสนาและพุทธประวัติ แนวคิดการออกแบบสถาปัตยกรรมพระบรมธาตุเจดีย์แสดงถึงผลงานชั้นเลิศที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความอัจฉริยะของมนุษย์ที่ปรากฏผ่านฝีมือช่าง ตรงกับหลักเกณฑ์การแสดงถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของมนุษย์ตามกาลเวลาหรือในวัฒนธรรม และยังคงรักษาความครบถ้วนสมบูรณ์ของโครงสร้างเดิมสืบมา

นับแต่นี้ไปคณะกรรมการระดับจังหวัดซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นประธาน และระดับประเทศซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน จะได้นำเสนอ “เอกสารฉบับสมบูรณ์” (Nomination Dossier) เสนอต่อองค์การยูเนสโกให้ทันในต้นปี 2559

มรดกธรรม นำสู่มรดก

มรดกธรรม นำสู่มรดกโลก

